

HVAD ER ALMEN PSYKOLOGI?

Birger Hjørland

I Dansk Psykolognyt, 32, 71-79, forsøger Torsten Ingemann Nielsen (herefter kaldet TIN) at definere begrebet »almen psykologi«. Da jeg mener, at spørgsmålet har såvel teoretisk som praktisk interesse (sidstnævnte f.eks. for fag-planen i psykologiuddannelserne), skal jeg herved forsøge at bidrage til diskussionen.

Min hovedanke mod TIN's angrebsmåde er, at han mener man kan og bør afgrænse almenpsykologien emnemæssigt uden at begive sig ud i teoretiske grundlagsdiskussioner. Sådanne vil efter TIN's opfattelse få fronterne til at stå stejlt overfor hinanden og han frygter (med rette) at psykologien kan falde fra hinanden f.eks. i en naturvidenskabelig, en samfundsvidenskabelig og en humanistisk del. En styrkelse af almenpsykologien er efter hans (og Poulsens, 1982) mening det bedste bolværk mod at psykologien falder fra hinanden.

Inden jeg går direkte i lag med TIN's artikel, vil jeg lige nævne, at den gav anledning til en reaktion fra K. B. Madsen (1978), der foreslår en systemteoretisk løsning. For mig at se bidrager dette ikke til en afklaring, men er dybest set blot en terminologisk ændring, hvor »det psykiske« eller »psyken« erstattes med begrebet »det psykiske system«. K. B. Madsen hævder (i denne og andre sammenhænge) at systemteorien bedst formår at sikre en selvstændig plads for psykologien mellem de øvrige videnskaber (biologiske systemer, sociale systemer), men alt afhænger jo af, hvordan man definerer og afgrænser »det psykiske system«, og det er meget vel muligt at opdele verden i systemer uden at medtage de psykiske. Det er for billigt, hvis man ad anden vej (f.eks. Leontjev) har fået hold på begrebet om det psykiske, da »oversætter« dette til systemteoriens sprog, og lader denne tage æren for at tilkende det psykiske en plads i verden. Systemteori er mange ting. En meget indflydelsesrig bog er J. G. Miller »Living Systems« (1978), der ikke opererer med »bevidste systemer« og i det hele taget forekommer at være en teoretisk plathed udover alle grænser fordi dens systemer overhovedet ikke studeres funktionelt, men blot sammenlignes ud fra arbitrære (og tvivlsomme) begreber, f.eks. kapaciteten til informationsbearbejdning.

TIN definerer (s. 71) således: »Almenpsykologiens emneområde er det psykiske liv - den menneskelige psyke - i sin komplicerede og modsæt-

ningsfyldte helhed. Det psykiske liv – den menneskelige psyke i sin helhed – kan kaldes »Det menneskelige Selv«.

Jeg synes, at denne definition i nogen grad også falder for fristelsen til en skinløsning ved at erstatte een terminologi med en anden, her ved at erstatte »den menneskelige psyke« med »Det menneskelige Selv« (At forfatteren så tilmed staver »Selv« med stort lede min tanke hen på mysticisme og besværgelse – i lighed med i ældre skrifter at skrive autoriteter som Kongen og GUD med stort).

TIN's definition skelner ikke mellem hvad der er psykologi og hvad der er almenpsykologi, thi begge dele handler vel om »den menneskelige psyke i sin komplicerede og modsætningsfulde helhed«. D.v.s. TIN's definition har kun mening i relation til en diskussion af andre psykologiske discipliner end den (særlige) disciplin, som almenpsykologien udgør. Og på dette punkt er TIN mere end uklar. F.eks. skriver han: »Når der her tales om, at »Det menneskelige Selv«, d.v.s. psyken/det psykiske liv i dets helhed er almenpsykologiens emneområde, må »traditionelle« almenpsykologiske discipliner som »personlighedspsykologi«, »socialpsykologi«, »kognitionspsykologi«, »indlæringspsykologi« m.m. ses som *sideordnede delprojekter*.

Hvordan forholder de psykologiske discipliner sig »traditionelt« til hinanden, og hvordan mener TIN, at de bør forholde sig til hinanden. Det er yderst uklart hvad han mener, og hvor det er klart er det nærmest direkte forkert. Personlighedspsykologi og socialpsykologi er ikke traditionelle almenpsykologiske underdiscipliner (hvorimod kognitions- og indlæringspsykologi er), og hvis TIN vil operere med almenpsykologi og personlighedspsykologi som sideordnede discipliner, skylder han os en redegørelse for, hvordan disse discipliner adskiller sig fra hinanden.

TIN lægger vægt på, at almenpsykologien skal være den af psykologiens discipliner, der skal være mest *helhedsorienteret*, men her kommer han i strid med traditionen og psykologiens historie, jfr. Lauridsen (1977, s. 14): »Personlighedspsykologien er den psykologiske disciplin, der søger at skabe en syntese af de forskellige discipliners empiriske og teoretiske forskningsresultater, og den kan således med en vis ret gøre krav på at være både den psykologiske videnskabs integrative og generelle disciplin, som udforsker de almene fællestræk ved den menneskelige psyke, og den differentiale og specielle disciplin, som udforsker de individuelle forskelle (forskelle og ligheder er som bekendt komplementære). Det skal tilføjes, at almenpsykologi, som jo iflg. sagens natur skulle være den overordnede generelle disciplin, i almindelighed omfatter et snævrere område, nemlig perception, kognition, motivation og indlæring«.

Fornylig har Poulsen (1982, s. 169f) lavet en lignende »løsning« af almenpsykologiens problem, idet han når frem til, at den ikke kan være en videnskab om de artstypiske træk ved psyken, hvorfor han med udgangspunkt i Freud når frem til, at så må almenpsykologien være en generel teo-

ri om det konkrete og specifikke, hvilket i realiteten vil sige, at han foreslår at almenpsykologien skal give sig til at være det, der hidtil sådan set har været personlighedsteoriens/psykologiens opgave og indhold.

Men hvordan er vi kommet i den situation, at »den almene psykologi« handler om noget specielt, og at det almene i psykologien behandles i en eller flere af psykologiens specialdiscipliner? Det er vi naturligvis på grund af de grundlagsteoretiske forhold, som TIN ikke vil komme ind på. Nogle retninger i psykologien er tilbøjelige at betragte de grundlæggende processer, f.eks. perception, hukommelse m.v. som grundlaget for og nøglen til »de højere« funktioner, personlighed m.v., medens andre går den anden vej og ser grundprocesserne som udviklet af personligheden. Da psykologien »opstod« som selvstændigt fagområde i forrige århundrede var det først og fremmest studiet af grundprocesserne, der interesserede, og det var vist en stiltiende forudsætning, at man herigennem efterhånden ville nærme sig de »højere« psykologiske dannelser gradvist. Dette er vel grunden til at studiet af disse processer blev kaldt »almen psykologi«, mens andre områder (f.eks. personlighedspsykologi) fik rang af specialdiscipliner.

Termen »Almen psykologi« går tilbage til W. Stern i begyndelsen af det 20. århundrede (jfr. f.eks. Mattes, 1980). Stern anvendte den i sin personaltiske, filosofiske begrebsbygning, der foruden den almene psykologi (der var den enhedsstiftende erfaringsvidenskab om sjælelivet) talte den differentielle og den anvendte psykologi. Sterns filosofiske positioner blev forladt i psykologien, men disse begreber blev bibeholdt f.eks. i psykologudannelserne i Tyskland og Danmark samt mange andre steder i den akademiske psykologi.

Opdelingen mellem »almen psykologi« og »differentiel psykologi« er meget udbredt, og f.eks. også anvendt af K. B. Madsen (1966, s. 32), hvori det hedder: »Som navnet antyder omhandler denne disciplin det almene. Man abstraherer her fra de individuelle forskelle og prøver at finde de almene lovmæssigheder, der gælder for *alle* menneskers adfærd. Ja, mange psykologer er endda interesseret i at finde lovmæssigheder, der også gælder for alle dyrearter – eller i det mindste pattedyrs – adfærd . . .«. Videre side 33: »Men strengt systematisk skulle personlighedspsykologi og begavelsesforskning tilsammen danne en disciplin, der kunne kaldes *differentiel psykologi* – sideordnet med almen psykologi«.

For at kritisere opdelingen i almenpsykologi og differentiel psykologi kan man fremdrage Sève, der skriver (1978, s. 328):

»Et karakteristisk aspekt af dette afkald er den radikale kritik, som det er nødvenigt at rette mod det, man siden Stern har kaldt for differentiel psykologi. Den mindste epistemologiske analyse af dette begreb bringer straks dets videnskabelige inkonstistens for dagen. Hvad skal man i virkeligheden tænke om en »videnskab«, der som objekt udelukkende har »forskelle« mellem objekter? Hvis disse objekter indbyrdes fremviser nogle analyserbare forskelle, så er det fordi det er muligt at sammenlig-

ne dem, og hvis det er muligt at sammenligne dem, er det fordi de alle har nogle fælles træk indbyrdes. Disse fælles træk henviser altså – ifølge den mest elementære logik – til et *generelt væsen* for disse objekter, hvis forskelle – m.a.o. hvis særegenhed – fremtræder som *uvæsentlig*. Ideen om en differentiell psykologi er alt i alt ideen om en »videnskab«, som på basis af den abstrakte modsætning mellem det generelle og det særegne beslutter sig til at gøre det særegne *i sig selv*, i dets egenskab af at være uvæsentligt, til sit objekt, d.v.s. som på forhånd og per princip giver afkald på at nå frem til sit objekts væsen: En sådan »videnskab« har stjålet sit navn. Ja, enhver differentiell psykologi er altså nødvendigvis det implicette modstykke til en generel psykologi, forstået som videnskaben om det abstrakte generelle individ, hvis »varianter« den for sit vedkommende studerer: vi befinder os fra ende til anden indenfor den spekulative abstraktions område«.

Sève's kritik af differentialpsykologien rammer ganske vist ikke direkte almenpsykologien, men det turde fremgå af hans sprogbrug, f.eks. »videnskaben om det abstrakte generelle individ«, at han mener, at også en almenpsykologi (i betydningen modsætningen til en differentiellpsykologi) er en videnskabelig tvivlsom affære.

Vi har indtil nu måttet afvise, at almenpsykologien kan defineres som den psykologiske disciplin, der har som opgave at formidle et helhedsperspektiv på psyken, idet andre psykologiske discipliner (især personlighedspsykologien) med mindst samme ret kan siges at gøre dette. Af samme grund har vi måttet afvise, at almenpsykologien skal være læren om det specifikke og konkrete i menneskets psyke.

Inden jeg kommer ind på det positive forslag til, hvad almenpsykologi er, vil jeg nævne endnu nogle uhensigtsmæssige definitioner, der kan dokumentere, at brugen af begrebet er speget og uklar.

Mennesker er ofte tilbøjelige til at betragte netop deres egen art, klassegruppe o.s.v. som »det normale«, og så betragte alle andre som varianter eller særtilfælde. Således kan der i visse (ældre) opdelinger i psykologien være tilbøjelighed til at reservere betegnelsen »almen psykologi« til den voksne, hvide mand i vor kultur, mens børn, kvinder, andre racer m.v. betegnes som undtagelser, der behandles i særlige psykologiske underdiscipliner. Rubinsteins bog »Grundlagen der Allgemeinen Psychologie« er i denne forstand ingen undtagelse, idet han anfører almenpsykologien som den normale, voksne psykologi, idet han i øvrigt opererer med børnepsykologi, dyrepsykologi og psykopatologi som særlige områder i psykologien.

Brugen af betegnelsen »Almen Psykologi« i et par væsentlige, internationale referenceværker skal også anføres. I »Psychological Abstracts«, psykologiens internationale hovedbibliografi, benyttes betegnelsen »General Psychology« blot som en rubrik, hvori man putter de litteraturhvisninger, der ikke kan finde plads i de øvrige rubrikker, man opererer med (her-

under f.eks. parapsykologi). Denne brug af begrebet svarer lidt til den nogle tidsskrifter for »General Psychology« benytter, idet de i realiteten ikke er specialiseret på nogen måde, men rummer bidrag fra alle områder af psykologien, incl. f.eks. personligheds- og socialpsykologi og anvendt psykologi.

I det tyske standardværk »Handbuch der Psychologie« handler tre omfangsrige bind (ud af ca. 12) om »Allgemeine Psychologie«. Mattes (1980) gør med rette opmærksom på, at trods dens store omfang søger bogen ikke en almen bestemmelse af eller i det mindste en eksplicit fremstillet selvforståelse for det i titlen påpegede område, men går uden nogen begrundelse straks igang med diskussion af enkeltproblemerne: Perception og bevidsthed, indlæring og tænkning samt motivation. Afrundede teorier over sammenhængen af sådanne delområder eksisterer ikke eller har ikke kunnet hævde sig.

I 2. udgaven af »Bliss Bibliographical Classification« eksisterer betegnelsen »General Psychology« overhovedet ikke! Dette system er efter min mening det mest logiske og gennemførte af de moderne bibliografiske klassifikationssystemer for psykologi (systemet er dog universelt, d.v.s. dækker også alle andre fagområder). De emneområder, der traditionelt falder ind under betegnelsen »almen psykologi« (f.eks. hukommelse, perception, indlæring) er der naturligvis grupper for, ligesom der er grupper for forskellige psykologiske teorier, personlighedspsykologi etc. etc. De psykiske funktioner eller processer har også en fælles »overgruppe«, der hedder »Human psychological processes, behaviour, activity, attributes«. Denne gruppe svarer til det, man normalt kalder almenpsykologi, men ved at undlade at benytte denne betegnelse slipper man for at tage stilling til, hvor »almene« disse funktioner er.

Hermed er vi ovre i een af årsagerne til det problematiske i betegnelsen »Almen psykologi«. Som Poulsen (1982, s. 169f) skriver:

»Der var engang, da man uden diskussion gik ud fra, at de psykiske funktioner, som f.eks. sansning, tænkning og erindring, i alt væsentligt var uforandret de samme overalt og til alle tider. Dette var en udtalt forudsætning for psykologien som videnskab, idet psykologien som enhver anden videnskab måtte studere det invariante og det konstante bag variationer og forandringer. Ganske vist var det åbenbart, at børnenes psyke ændrede sig i løbet af deres opvækst, men udviklingspsykologien skulle søge det almene i fællestrækkene bag de individuelle udviklingsforløb«.

Herefter beskriver Henrik Poulsen hvordan dels amerikansk kulturanthropologi, dels den marxistiske psykologi fik gennemslagskraft med tesen om psykens variation og fortsætter:

»Men nu var psykologien i knibe. På den ene side var det vanskeligt at

benægte, at den menneskelige psyke var en foranderlig størrelse, der antog forskellige skikkelser i historiens skiftende samfundsformationer. Men på den anden side måtte psykologien som videnskab nødvendigvis være almen. Psykologien kunne ikke få lov til at falde fra hinanden i lige så mange »psykologier« som der er samfundsformationer.

En vej ud af dette dilemma kunne synes at bestå i at søge bag om såvel de individuelle som de samfundsspecifikke træk ved psyken, med henblik på at finde de træk (som f.eks. bevidsthed, instinktfattigdom og begrebsforbrug), der er almene i den forstand, at de er karakteristiske for mennesket som artsvæsen. Den videnskabelige psykologi er en almen psykologi, og som sådan er den en videnskab om de fællesmenneskelige, artstypiske træk ved psyken. I min bog om *Begreber og begrebsdannelse* (1973, kap. 1) har jeg givet udtryk for en sådan opfattelse, og da jeg i dag anser den for en fejltagelse, trøstede det mig lidt, da jeg for nylig læste, at kulturanthropologer som Clyde Kluckhorn og Talcott Parsons har talt for en tilsvarende opfattelse på deres felt (jfr. Geertz, 1965).

Hvis den videnskabelige psykologi skal være almen psykologi i den forstand, at den kun behandler de træk ved psyken, der er fællesmenneskelige og artstypiske, vil det have uacceptable konsekvenser. Psykologien bliver en videnskab, der afviser at beskæftige sig med og søge at begribe de psykiske funktioner i de specifikke former, hvori de faktisk forekommer i bestemte samfund og hos konkrete individer. Psykologien bliver uden relevans for forståelsen af psykiske funktioner, således som de forekommer i psykologisk praksis, og anvendt-psykologisk forskning må nødvendigvis angå fænomener, der er så specifikke, at de falder uden for en videnskabelig psykologis genstandsområde. Hvis den videnskabelige psykologi skal forstås som almen psykologi, der behandler artstypiske træk ved psyken, bliver den videnskabelige psykologi irrelevant og den relevante psykologi uvidenskabelig«.

(Som vej ud af dilemmaet gennemgår Poulsen derefter en af Freuds teorier der viser, at det er muligt at have en generel teori om det konkrete og specifikke).

Poulsen undlader – ligesom TIN – at afklare forholdet mellem almenpsykologi og personlighedspsykologi. Er der behov for begge rubrikker blandt psykologiens discipliner, hvis ikke, hvorfor da lade det gå ud over personlighedspsykologien, ville det ikke være mere naturligt (som i BLISS) at lade den disciplin, der viser sig at være den problematiske udgå? Jeg har svært ved at forstå, hvorfor vi som psykologer er afhængige af, at der eksisterer et fag, der hedder »almen psykologi« *såfremt* de problemer, vi vil have behandlet kan løses i discipliner, der har andre navne (f.eks. personlighedspsykologi eller udviklingspsykologi) – jeg kan kun se en sådan interesse, hvis man er ansat i et fag, der hedder »almenpsykologi« og fagplanen er så stiv, at man ikke har mulighed for at benytte andre etiketter. Sagt på en an-

den måde, jeg kan ikke se, at betegnelsen »almen psykologi« behøver indgå i psykologiske discipliner, såfremt disse blot i øvrigt er tilstrækkeligt »almene« og »psykologiske« rent indholdsmæssigt.

Det har i øvrigt altid været sådan, at personlighedspsykologien har været mere relevant for den kliniske psykologi end almenpsykologien har. Inden Poulsen trækker så vidtgående konsekvenser som ovenfor citeret burde han undersøge, om dette er et særligt forhold for den kliniske psykologi eller et alment forhold for psykologiens anvendelser. Jeg er tilbøjelig til at mene, at det *især* er et forhold, der gør sig gældende i klinisk psykologi, mens f.eks. trafikpsykologi og ergonomi m.v. i højere grad har behov for almenpsykologien. D.v.s. jeg mener ikke nødvendigvis, at en psykologi, der behandler artstypiske træk ved psyken er irrelevant slet og ret, men at der naturligvis er grader af relevans i forskellige sammenhænge. (I parentes bemærket kan jeg heller ikke anerkende, at en videnskabs status afgøres af dens anvendelsessigte, idet det er dens evne til at forklare grundlæggende mekanismer, der er afgørende).

Poulsens hovedargument mod en almen psykologi forstået som en arts-specifik psykologi er, at psykologer som f.eks. Leontjev har vist, at psyken er en historisk variabel, og at man ikke kan tillade psykologien at falde fra hinanden i ligeså mange psykologier, som der er samfundsformationer. Dette forekommer mig ikke at være en nødvendig følge af Leontjevs almene psykologi, idet han jo betragter psyken som et *hierarki* af funktionsplaner (Dreier, 1981, p. 34). Herved er det jo netop muligt at foretage en almen beskrivelse af den menneskelige psyke. Dette fremgår også flere steder af Dreiers artikel, f.eks. side 47: »I en vis forstand må man betragte personlighedspsykologien som en del af den almene psykologi . . . idet personligheden er en udviklet almen-menneskelig psykisk dannelse . . .«. Leontjevs psykologi er derfor en almen psykologi i betydningen en artsspecifik psykologi og kan ikke tages til indtægt for det synspunkt, at det ikke er muligt at operere med en almenpsykologi i denne betydning af ordet. (I øvrigt indeholder Dreiers artikel også vigtige pointer vedr. forskellene på en almen psykologi (om de psykiske funktioner) og en personlighedspsykologi).

Men hvad er da almen psykologi?

Den almene psykologi beskæftiger sig med de psykiske funktioner eller processer, f.eks. perception, hukommelse etc. Men det gør alle de øvrige psykologiske discipliner jo også. Hvad er forskellen mellem almen-psykologisk belysning af angst, en udviklingspsykologisk belysning af angst, en socialpsykologisk belysning af angst, en personlighedspsykologisk belysning af angst, en klinisk-psykologisk belysning af angst etc.?

For det første skal den almene psykologi forsøge at beskrive, hvad der er angstens funktion: hvilke formål den tjener, hvorfor den må antages at være udviklet fylogenetisk. For det andet skal dens grundlæggende former kortlægges, herunder f.eks. dens relation til forskellige objekter (f.eks. er Kierkegaards skelnen mellem angst og frygt en almen-psykologisk indsats).

Udviklingspsykologien derimod beskæftiger sig med angstens ontogenetiske udvikling, socialpsykologien kan f.eks. belyse særlige angstformer i det kapitalistiske samfund eller i det hele taget angstformer, der er knyttet til sociale objekter samt sociale faktoreres indflydelse på angstformer. Personlighedspsykologien kan f.eks. belyse angstens relative rolle i udviklingen af forskellige personlighedstyper, hvilket ligger nært op ad den kliniske psykologi, der undersøger angstens rolle i forskellige sygdomskategorier, og behandlingsmetoder overfor disse o.s.v.

Moustgaards opdagelse af to typer af autokinese: en bunden og en fri form, er en almen-psykologisk opdagelse. Det er muligt, at det engang vil vise sig, at være et fænomen, der ikke gælder alle mennesker, men på en eller anden måde er kulturelt bestemt, men Moustgaards forskning tog sit udgangspunkt i en antagelse om nogle alment-menneskelige funktionsmåder m.h.t. det psykiske apparat, og fordi han gjorde dette, nåede han frem til en distinktion, er velsagtens vil være frugtbar også for en videre udforskning af autokinesens socialpsykologiske karakter.

Den forskning, der som *udgangspunkt* vælger at betragte fænomenet som almentmenneskeligt, for hermed at nå frem til en nøjere bestemmelse af de faktorer, der bestemmer fænomenets karakter, er almenpsykologisk. Det ligger ikke indenfor almenpsykologiens eget område at afgøre, hvorvidt fænomenet virkelig var alment, hertil kræves f.eks. tværkulturel forskning. Nogle gange tager almenpsykologien udgangspunkt i nogle hypoteser om den menneskelige psyke, der er ganske naive og »psykologiserende« ud fra en historisk eller social forståelsesramme. Men dette er ikke noget argument for, at der ikke findes generelle karakteristika ved den menneskelige psyke, eller at en almen-psykologisk udforskning af et fænomen ikke er nødvendigt.

Min konklusion er altså: Almenpsykologien er den gren af psykologien, der som sit udgangspunkt har, at de studerede psykologiske processer er almene (d.v.s. artsspecifikke), hvorimod f.eks. socialpsykologien som udgangspunkt har at de psykologiske processer er dannet/formet af sociale og kulturelle forhold og udviklingspsykologien som sit udgangspunkt har at de psykologiske processer er dannet/formet af individets ontogenetiske udvikling.

D.v.s. afgrænsningen af almenpsykologien overfor andre psykologiske discipliner er ikke (eller ikke kun) en genstandsmæssig afgrænsning, men også en teoretisk afgrænsning. Om man vil: Almenpsykologien er en hypotese. I de senere år har andre hypoteser (socialpsykologiske, udviklingspsykologiske, personlighedspsykologiske o.a.) øvet større indflydelse end almenpsykologien, der har oplevet en tilbagegang (jfr. Poulsen, op.cit.). Dette er dog ingen begrundelse for at søge at ændre definitionen af almenpsykologien, idet en sådan blot bidrager til forvirring. Som psykologer kan vi udmærket leve med at f.eks. social, udviklings- og personlighedspsykologien må anses for fagets nøglediscipliner.

Og i øvrigt er almenpsykologien langt fra aflivet endnu.

Problemet med at undgå at psykologien falder fra hinanden kan vi ikke undgå ved TIN's eklektiske forslag, men kun ved gradvis at udvikle stadig bedre teorier, der tager hensyn til forskningsresultater indenfor såvel naturvidenskabelige som samfundsvidenskabelige områder. Leontjevs teori (der herhjemme første gang er introduceret af Ole Dreier) er efter min opfattelse i dag det bedste udgangspunkt.

REFERENCER

- DREIER, OLE: Psykologien som historisk-materialistisk videnskab. Om A. N. Leontjevs almene psykologi. *Psyke & Logos*, 1981, 2 (1), 7-40.
- INGEMANN NIELSEN, TORSTEN: Hvad er almen psykologi? *Dansk Psykolognyt*, 1978, 32, 71-79.
- LAURIDSEN, PETER: Oversigt over personlighedspsykologien (i: Lauridsen, P. (red.): *Personlighedspsykologi. En antologi*. København, 1977, 13-80).
- MADSEN, K. B.: *Almen Psykologi I*. København, 1966.
- MADSEN, K. B.: Om almen psykologi. *Dansk Psykolognyt*, 1978, 32, 213-216.
- MATTES, PETER: Allgemeine und Angewandte Psychologie. (i: *Handwörterbuch der Psychologie*. Herausgegeben von Roland Asanger und Gerd Wenninger. Weinheim und Basel: Beltz, 1980, s. 18-22).
- MILLER, JAMES GRIER: *Living Systems*. New York, 1978.
- MILLS, J. & V. BROUGHTON: *Bliss Bibliographic Classification*. 2. ed. Class I: Psychology and Psychiatry. London, 1978.
- POULSEN, HENRIK: Leontjev, genspejlingsbegrebet og den almene psykologi. Kommentarer til artikler af Ole Dreier og Benny Karpachof. *Psyke & Logos*, 1982, 3 (1), 161-175.
- SÈVE, LUCIEN: *Marxisme og personlighedsteori*. (Oversat fra fransk af Steffen Jørgensen). København, 1978.